కవర్ కథనం

'హక్కు'ను కోల్పోయాం!

యం. కోదండరామ్

అమరుడు డా॥ బాలగోపాల్‌ను గుర్తు చేసుకోవడమంటే 30 సంవత్సరాల ఆంధ్రప్రదేశ్ చరిత్రను మననం చేసుకోవడమే. ప్రజాఉద్యమాలు ఆయనను మానవతావాదిగా మారిస్తే ఆయన తన జీవితాన్ని ప్రజల హక్కుల సాధనకొరకే అంకితం చేసిండు. ఇతరుల హక్కుల కొరకు మాత్రమే డా॥ బాలగోపాల్ కొట్లాడలేదు తన జీవితంలోను ప్రజాస్వామిక విలువలను ఆచరించినాడు. అందుకే ఆయన నడిచిన జాగలల్ల ఇవ్వాళ చీకటే ఆవరించింది. 1980లో బాలగోపాల్ పౌరహక్కుల ఉద్యమం వైపు ఆకర్షితుడు కావడానికి వరంగల్ వాతావరణమే దోహదపడింది. తిరుపతిలో డిగ్రీ పూర్తి చేసుకొని ఎం.ఎస్.సి చదవడానికి బాలగోపాల్ వరంగల్, రీజనల్ ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలో చేరిండు ఆ తరువాత అక్కడనే పి.హెచ్.డి కూడా పూర్తి చేసినాడు. వరంగల్ వచ్చేవరకు ఆయన లెక్కల మేథావి బాలగోపాల్. వరంగల్ రాజకీయ పరిస్థితులు ఆయనను హక్కుల బాలగోపాల్‌గా మార్చివేసినాయి.

బాలగోపాల్ రీజనల్ ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలో (ఆర్.ఇ.సి) చదువుతున్న కాలానికి రాడికల్ స్టూడెంట్స్ యూనియన్ ఏర్పడింది. ఆర్.ఇ.సిల సూరపనేని జనార్ధన్ నాయకత్వంలో ఆ సంస్థ కార్యకలాపాలు నడుస్తున్నాయి. కేవలం విద్యార్థులనే కాక మెస్ వర్కర్లను, ఆర్.ఇ.సి చట్టుపక్కల గ్రామాల ప్రజలను సూరపనేని సంఘటిత పర్చారు. ఎమర్జన్సీ విధించిన తరువాత సూరపనేనిని పోలీసులు అరెస్టుచేసి గిరాయిపల్లి ఎన్‌కౌంటర్లో కాల్చి చంపినారు.

రాడికల్ స్టూడెంట్స్ యూనియన్ కార్యకలాపాలను డా॥ బాలగోపాల్ నిశితంగా పరిశీలించేవాడు. నమ్మిన రాజకీయాల కొరకు విద్యార్థులు ప్రాణాలను బలిదానం చేయడం ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. అందుకే ఆ రాజకీయాలపై ఆసక్తి పెరిగింది. క్రమంగా ఆయనలో తాత్విక అన్వేషణ మొదలైంది. ఈ క్రమంలోనే డా॥ బాలగోపాల్ సామాజిక పరిస్థితులు అర్థమయ్యాయి. వాటిని విశ్లేషించే మార్గమూ తెలిసింది.

ఈ పరిస్థితి కొనసాగుతుండగానే ఎమర్జన్సీ ఎత్తివేసినారు. ఎమర్జన్సీ ఎత్తివేయగానే దేశవ్యాప్తంగా ఎమర్జన్సీ కాలంలో జరిగిన దురాగతాలకు వ్యతిరేకంగా లోక్‌నాయక్ జయప్రకాశ్ నారాయణ నేతృత్వంలో బలమైన ప్రజాస్వామిక ఉద్యమం ఉప్పెన వలె లేచింది. భారతదేశంలో ప్రజాస్వామ్యం పదిలంగా ఉందని నమ్మినవారికి ఎమర్జన్సీ కనువిప్పు కలిగించింది. పాలకులకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలు సంఘటితం కాకుండా భారతదేశం ప్రజాస్వామ్యంగా నిలబడలేదన్న అభిప్రాయం బలపడింది. ఈ స్ఫూర్తితో ప్రజాస్వామిక హక్కుల పరిరక్షణ కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చడానికి దేశవ్యాప్తంగా హక్కుల ఉద్యమాలు అంకురించాయి. ఈ ఉద్యమాల ద్వారా ప్రజాస్వామిక విలువల కొరకు పనిచేయాలన్న లక్ష్యంతో బాలగోపాల్ 1981లో ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘంలో చేరినాడు. 1983లో సంస్థ ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఎన్నికయ్యాడు.

బాలగోపాల్ చేరిన నాటికి పౌరహక్కుల సంఘానికి విస్తృతమైన నిర్మాణం, నిరంతరమైన పని విధానం ఉండేవి కావు. హక్కుల ఉల్లంఘన జరిగినప్పుడు ప్రజాసంఘాల సాయంతో హక్కుల కార్యకర్తలు నిజనిర్ధారణకు పోయి, వాళ్ళ సాయంతోనే మీటింగులు పెట్టి ఖండించేవారు. ఇతర సంఘాల మీద ఆధారపడి పనిచేయవలసి వచ్చేది. బాలగోపాల్ ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఎన్నికైన తరువాత ఈ సంప్రదాయం పోయింది. స్టేజిలు ఏర్పాటు చేసుకోవడం నుంచి మొదలుకొని పోస్టర్లు అందించడందాకా అన్ని పనులు పౌరహక్కుల సంఘం స్వతంత్రంగా చేసుకోవడం ఆరంభించింది. సాయంకాలాలు కరపత్రాలు పంచి రాత్రిపూట సైకిళ్ళపై గోధుమపిండి లై డబ్బాలను, పోస్టర్లను పెట్టుకొని బయలుదేరి రోడ్ల వెంట అంటించేది.

అప్పట్లో హక్కుల సంఘాలలో పనిచేయాలంటే నిత్యం పోలీసులతో ఘర్షణ పడవలసి వచ్చేది. తామూ చట్టం ప్రకారం నడుచుకోవాలన్న స్పృహ పోలీసులలో వీసమెత్తు కూడా ఉండేది

“ మతతత్వాన్ని రూపుమాపడానికి బాలగోపాల్ పౌరహక్కుల సంఘంలో చేరిననాటి నుండి కార్యక్రమాలు తీసుకున్నారు. మతతత్వంపై విమర్శనాత్మక వ్యాసాలు రాసిండు. మైనరిటీలపై దాడులు జరిపిన ఘటనలను అధ్యయనం చేసిండు. ఆ ఘటనలపై నిరసన సభల సభ్యులను కోరేవాడు. రాష్ట్ర వ్యాప్తంగా మతతత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఎన్నో ప్రచారం కార్యక్రమాలను చేపట్టింది. సరళీకరణకు మతతత్వానికి మధ్యనున్న సంబందాన్ని వివరిస్తూ బాలగోపాల్ చేసిన రచనలు, ప్రసంగాలు వర్తమాన రాజకీయ పరిస్థితిని అర్థం చేసుకోవడానికి తోడ్పడతాయి. ”

కాదు. తాము చెప్పిందే చట్టం, తమ ఆజ్ఞలను అనుసరించడమే ప్రజల కర్తవ్యం అన్న ధోరణతో పోలీసులు వ్యవహరిస్తుండే వారు. కనుక అక్రమ అరెస్టులను, ఎన్‌కౌంటర్ హత్యలను ఖండించడమంటే పోలీసుల విచ్చలవిడి అధికారాలను ప్రశ్నించడమే. ఆర్.ఇ.సిలో కలిగిన చైతన్యం, పెంపొందిన తాత్విక దృక్పథం ఇచ్చిన నిబద్ధత, తనకున్న మొండితనం వలన బాలగోపాల్ పౌరహక్కుల సంఘాన్ని నడిపించగలిగాడు. ఇటు ప్రజా ఉద్యమాలు, అటు పోలీసుల దాడుల వలన అగ్గిగుండంగా మారిన వరంగల్లులో పౌరహక్కుల కార్యకలాపాలను కొనసాగించినాడు. నిజనిర్ధారణ కమిటీలు వేసి హక్కుల అణచివేతకు సంబందించిన ఘటనలకు సంబందించి వాస్తవాలను వెలుగులోకి తేవడం ఆ రోజుల్లో ప్రధాన కార్యక్రమంగా ఉండేది. ప్రజలతో మాట్లాడి చాలా జాగ్రత్తగా విషయాలను సేకరించి ఆ సమాచారం ఆధారంగా నివేదికలు తయారు చేసే వాళ్ళం. ఈ నిజనిర్ధారణ కమిటీల వల్లనే బాలగోపల్‌కు ఆంధ్రప్రదేశ్ సామాజిక, ఆర్థి పరిస్థితులపై అవగాహన ఏర్పడింది. అందుకే ఆయన వివిధ ఘటనలపై ఇంగ్లీషులో రాసిన వ్యాసాలకు మంచి గుర్తింపు వచ్చింది. పోలీసుల దాడులను తట్టుకొని సంస్థను నిలబెట్టడమే కాక క్రమంగా పౌరహక్కుల సంస్థ కార్యరంగాన్ని కూడా విస్తృత పరిచినాడు.

బాలగోపాల్ ప్రధాన కార్యదర్శి అయ్యేనాటికి అన్ని రకాల అణచివేతలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించాలన్న సోయి పౌరహక్కుల సంఘానికి ఉన్నది. కానీ వివిధ కారణాల వలన అది ఆచరణలోనికి రాలేదు. తొలుత కేవలం నిర్బంధ వాతావరణాన్ని తట్టుకొని నిలబడాలన్న తాపత్రయంతో బాలగోపాల్ నేతృత్వంలో పౌరహక్కుల సంఘం కార్యకలాపాలను విస్తృత పరుచుకున్నది. మార్క్సిస్టు – లెనినిస్టు పార్టీల కార్యకర్తలపై దాడులు జరిగినప్పుడే కాక సాధారణ ప్రజల హక్కులకు విఘాతం కలిగినప్పుడు కూడా పౌరహక్కుల సంఘం కార్యక్రమాలను తీసుకొన్నది, లాకప్పు హత్యలు, వాతావరణ కాలుష్యం వంటి సమస్యలపైనే కాకా అనేకానేక ఇతర సమస్యలను పౌరహక్కుల కోణం నుండి చూసి స్పందించడం వలన హక్కుల ఉద్యమ పరిధి విస్తరించింది. ఎన్నో అంశాలపైన పౌరహక్కుల సంఘం కార్యక్రమాలను తీసుకున్నది నిజనిర్ధారన కమిటీ నివేదికలను ప్రచురించింది. ఆ క్రమంలో కాలుష్యంపైన నివేదికలను తీసుకొచ్చింది. కరువు పరిస్థితిపై హక్కుల దృక్పథం నుండి అధ్యయనం చేసి పరిష్కార మార్గాలను పౌరహక్కుల సంఘం ప్రతిపాదించింది. ప్రజలు ప్రభుత్వం నుండి సంక్షేమాన్ని ఒక హక్కుగా డిమాండ్ చేసే అవకాశాన్ని కల్పించాలని పౌరహక్కుల సంఘం డిమాండ్ చేసింది. రాయలసీమ ముఠా కక్ష్యలపై తెచ్చిన పుస్తకాలు ఆ ప్రాంతాన్ని ప్రజాస్వామిక విలువల ప్రాతిపదికన పునర్నిర్మాణం చేయడానికి పౌరసమాజం, రాజకీయ వ్యవస్థ చేయవలసిన పనులను వివరించింది. స్త్రీలపై ఇంట్లో, బయటా జరుగుతున్న దాడులపై కోర్టుల నుండి

సేకరించిన సమాచారం ఆధారంగా పుస్తకాన్ని సంస్థ వెలువరించింది. అట్లాగే ప్రభుత్వ నిర్బంధ విధానాలపై ఎన్నో పుస్తకాలు అచ్చుయినాయి. ఈ పుస్తకాల రూపకల్పనలో బాలగోపాల్ శ్రద్ధ చూపేవాడు. చాలా పుస్తకాలను ఆయనే రాసినాడు. ఇతరులు రాసినా జాగ్రత్తగా ఎడిటింగ్ చేసేవాడు. ఎక్కడా వాస్తవాలకు విరుద్ధంగా రాసినా, సరైన సాక్ష్యాలు చూపకుండా రాసినా అంగీకరించే వాడు కాదు. అందుకే పౌరహక్కుల సంఘాల నివేదికలకు ఎంతో గౌరవం ఉన్నది. మానవ హక్కుల వేదిక ఈ సంప్రదాయాన్ని కొనసాగించింది.

కేవలం నిజనిర్ధారణ కమిటీలకే సంస్థ పరిమితం కాలేదు. బాలగోపాల్ బాధితులకు న్యాయం అందించడానికి వివిధ రూపాల్లో ప్రయత్నం చేయాలనే వాడు. ఎన్‌కౌంటర్లపై మానవహక్కుల కమిషన్ ముందు పిటిషన్ వేసినాడు. కొన్ని ఎన్‌కౌంటర్ ఘటనలనైనా పరిశీలించాలని ఆయన చేసిన విజ్ఞప్తిని కమిషన్ మన్నించింది. న్యాయ విచారణ కమిషన్ ముందు బాధితులను ప్రవేశపెట్టి విచారణ సరిగ్గా జరగటానికి, బాధితులకు న్యాయం చేకూర్చడానికి తోడ్పడే వాడు. అందుకు గాను ముందే బధితులను కలిసి వారి వాంగ్మూలాలను రాసి టైప్ చేసి సంతకాలు తీసుకొని కమిషన్ ముందుంచే వారు. పోలీసులను చూసి భయపడవద్దని బాధితులకు ధైర్యం చెప్పి వారి చేత కమిషన్ ముందు సాక్ష్యం ఇప్పించే వారు. మిస్సింగ్ కేసులపై టి.ఎల్.ఎన్ రెడ్డి కమిషన్ ముందు బాధితులను హాజరు పరచడానికి బాలగోపాల్ చేసిన కృషి మరువరానిది. చింతపల్లి ఆదివాసుల గుడిసెలను పోలీసులు, అటవీశాఖ అధికారులు తగులపెడితే ఆవిషయంపై ఆదివాసులకు న్యాయం చేయడానికి ప్రభుత్వం స్పందించలేదు. రిటైర్డ్ జడ్జిలతో పౌరుల తరుపున ప్రజా ట్రిబ్యునల్ వేసి ఘటనకు సంబందించిన విషయాలు వెలుగులోకి రావడానికి కృషి చేసిండు.

బాధితులకు న్యాయం అందించడానికి కోర్టుల్లో కేసులను వాదించిన విషయం అందరికీ తెలిసిందే. కానీ లాయరు కాకమునుపే ఆయన ఎన్నో కేసులలో పిటిషన్ తయారు చేసిండు. కేసులో వాదించడానికి కావలసిన సమాచారాన్ని ఇస్తే కన్నభిరాన్ వంటి సీనియర్ అద్వకేట్లు కేసు వాదించేవారు. నష్టపరిహారం ఇప్పించడానికి, ఆర్థిక సహాయం అందించడానికి ప్రభుత్వ ఆఫీసుల చుట్టూ తిరిగేవాడు. ముఖ్యంగా ఆత్మహత్యలు చేసుకున్న రైతులకు నష్టపరిహారాన్ని ఇప్పించడానికి ఎంతో కృషి చేసిండు.

మతతత్వాన్ని రూపుమాపడానికి బాలగోపాల్ పౌరహక్కుల సంఘంలో చేరిననాటి నుండి కార్యక్రమాలు తీసుకున్నారు. మతతత్వంపై విమర్శనాత్మక వ్యాసాలు రాసిండు. మైనారిటీలపై దాడులు జరిపిన ఘటనలను అధ్యయనం చేసిండు. ఆ ఘటనలపై నిరసన సభల సభ్యులను కోరేవాడు. రాష్ట్ర వ్యాప్తంగా మతతత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఎన్నో ప్రచారం కార్యక్రమాలను చేపట్టింది. సరళీకరణకు మతతత్వానికి మధ్యనున్న సంబందాన్ని వివరిస్తూ బాలగోపాల్ చేసిన రచనలు, ప్రసంగాలు వర్తమాన రాజకీయ పరిస్థితిని అర్థం చేసుకోవడానికి తోడ్పడతాయి.

“పాలకులకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలు సంఘటితం కాకుండా భారతదేశం ప్రజాస్వామ్యంగా నిలబడలేదన్న అభిప్రాయం బలపడింది. ఈ స్ఫూర్తితో ప్రజాస్వామిక హక్కుల పరిరక్షణ కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చడానికి దేశవ్యాప్తంగా హక్కుల ఉద్యమాలు అంకురించాయి. ఈ ఉద్యమాల ద్వారా ప్రజాస్వామిక విలువల కొరకు పనిచేయాలన్న లక్ష్యంతో బాలగోపాల్ 1981లో ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘంలో చేరినాడు. 1983లో సంస్థ ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఎన్నికయ్యాడు.”

"బాలగోపాల్ ప్రధాన కార్యదర్శి అయ్యేనాటికి అన్ని రకాల అణచివేతలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించాలన్న సోయి పౌరహక్కుల సంఘానికి ఉన్నది. కానీ వివిధ కారణాల వలన అది ఆచరణలోనికి రాలేదు. తొలుత కేవలం నిర్బంధ వాతావరణాన్ని తట్టుకొని నిలబడాలన్న తాపత్రయంతో బాలగోపాల్ నేతృత్వంలో పౌరహక్కుల సంఘం కార్యకలాపాలను విస్తృత పరుచుకున్నది."

భారతదేశంలో చాలా సంఘాలు తమ కార్యకలాపాలను పెంచుకున్నాయి. అయితే బాలగోపాల్ మాత్రమే ఈ పరిణామాలను సిద్ధాంతీకరించి పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి కార్యరంగము, పని విధానము నిర్ధిష్టంగా ఉంటాయని తేల్చిచెప్పినాడు. ఈ విషయంలో బాలగోపాల్ చేసిన కృషి చాలా కీలకమైనది. తనకంటూ ఒక ప్రత్యేక కార్యక్షేత్రాన్ని, పని పద్ధతులను రూపొందించుకోవడం వల్లనే ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో హక్కుల ఉద్యమం సజీవంగా నిలబడ్డది.

భారతదేశంలో 1980ల దాకా హక్కుల సంఘాలు లోహియా ఏర్పరిచిన చట్రంలో పనిచేస్తూ వచ్చినాయి. 1936లో తొలుతగా లోహియా పౌరహక్కుల భావనను నిర్వహించి, పౌరహక్కుల సాధనకై హక్కుల సంఘాలు నిర్వర్తించవలసిన కర్తవ్యాలకు దిశానిర్దేశన చేసినాడు. ఆ తరువాత సామాజిక చలనాలకు అనుగుణంగా పౌరహక్కుల భావనను విస్తరించడానికి కావలసిన తాత్విక పునాదిని హక్కుల ఉద్యమాలు తయారు చేయలేకపోయినాయి. సామాజిక మార్పులకు అనుగుణంగా సిద్ధాంత భూమికను ఏర్పాటు చేసుకోక పోవడం వల్లనే చాలా రాష్ట్రాలలో హక్కుల ఉద్యమాలు కాల పరీక్షకు నిలబడలేక పోయాయి. ఆ లోపం ఆంధ్రప్రదేశ్ ఉద్యమంలో లేదు. హక్కుల కార్యాచరణను నిశితంగా పరిశీలించి సిద్ధాంత పరికల్పన చేయడం ద్వారా బాలగోపాల్ హక్కుల ఉద్యమాన్ని బలోపేతం చేసి బాధితులకు న్యాయాన్ని అందించడంలో దోహదపడ్డారు.

హక్కులు సమాజికమైనవి అన్నది లోహియా. ఈ సూత్రీకరణకు ఉన్న వివిధ పార్శ్వాలను బాలగోపాల్ వెలుగులోకి తెచ్చినాడు. నిండైన జీవితాన్ని పొందడానికి అణచివేయబడే సమూహాలు భిన్న రాజకీయ విశ్వాసాలతో అణచివేతకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమిస్తారు. ప్రజాస్వామిక విలువలు ఊటలు ఊరేది ఈ ఉద్యమాల చెలిమిలోనే. ఉద్యమాల నుండి ఉద్భవించిన ప్రజాస్వామిక విలువలను, హక్కులను స్వీకరించి, వాటి రక్షణకు నిరంతరం పోరాటం చేసి వ్యవస్థీకరించాలని బాలగోపాల్ అన్నారు.

విభిన్న ఉద్యమాల సారాంశమే హక్కుల ఉద్యమం. ఈ ప్రస్థానంలో హక్కుల భావనకానీ, ఉద్యమంకానీ రాజకీయ చట్రాల పరిధిలో ఇరుక్కొని తన ప్రత్యేక అస్థిత్వాన్ని కోల్పోవని బాలగోపాల్ వాదించాడు. ఈ తండ్లాటలో బాలగోపాల్ అనేక ఆటుపోట్లను ఎదుర్కొన్నారు. అయినా చెలించని విశ్వాసంతో ముందుకు సాగినాడు. తాను ఎంచుకొన్న ఈ ఉదాత్తమైన పాత్ర వల్లనే అన్ని రకాల ప్రజా ఉద్యమాలతో మమేకం కాగలిగినాడు. బాలగోపాల్ ఈ క్రమంలో బాధితులకు గోపాల్ అయినాడు.

ప్రజాస్వామిక వాదులు ప్రజాస్వామిక విలువలను ప్రవచించడమే కాదు ఆచరించాలన్నాడు. ఆధిపత్యం, అణచివేత ఏ రూపంలో వ్యక్తమైన నిబద్ధతో, నిజాయితీతో వ్యతిరేకించాలన్నాడు. ఆఖరుకు ప్రజాుద్యమాలు కూడా తన కార్యాచరణలో ఆ విలువలను ప్రతిబింబించనప్పుడు ఆ విలువల ఆధారంగానే ప్రశ్నించాలన్నాడు. సమాజాన్ని మానవీయంగా చేసే అపురూపమైన ప్రయత్నం వల్లనే బాలగోపాల్ మానవతారగా తళుక్కుమన్నారు. ఆయనను స్మరించడమంటే మనలోని మానవతను మననం చేసుకోవడమే